

Israëlzondag: onderscheid maken tussen land, staat, volk en geloofsgemeenschap

In veel kerken wordt zondag stilgestaan bij de verbondenheid met Israël. Dineke Houtman, hoogleraar met bijzondere aandacht voor joods-christelijke relaties in haar portefeuille, raadt aan politiek erbuiten te laten.

Interview

Dick Vos

Er zijn weinig onderwerpen waarbij de gemoederen zo snel en zo hoog kunnen oplopen in de kerk als wanneer het gaat om de relatie Kerk en Israël. De 'onopgeefbare verbondenheid met Israël', zoals ook opgenomen in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland, is niet zelden een hete aardappel die maar liever doorgeschoven wordt. Christenen die vooral verontwaardigd zijn over wat de (christelijke) Palestijnen aangedaan wordt in Israël, raken al snel verzeild in heftige discussies met degenen die geen kritisch woord over Israël kunnen verdragen. Israël is toch het uitverkoren volk van God zelf, waarmee de kerk te allen tijde solidair moet zijn.

Een teken aan de wand, vindt Dineke Houtman het dat zoveel mensen, zowel binnen als buiten de kerk, een stellige mening hebben over Israël en over Joden. Als iedereen zich er zo over opwindt, moet het wel een bijzonder volk zijn.

Op welke punten gaat het volgens u vooral mis wanneer het gaat over de houding die christenen zouden moeten aannemen ten aanzien van Israël? „Kennelijk móeten we als het hierover gaat een positie innemen: je bent vóór of je bent tegen. Dat heeft vaak iets van een oordeel in zich.

Als je kritisch bent is dat niet direct antisemitisme; daarbij gaat het om afkomst en godsdienst

Zelf ben ik meer voorstander van een open, zoekende houding. In het interreligieuze gesprek moet mijns inziens het leren vooral centraal staan; je scherpen aan elkaar. Het moet gaan om elkaar zoeken en ontmoeten in plaats van stellingen betrekken, elkaar de maat nemen en je vooral afvragen of iemand wel aan de goede kant staat. Dat geldt zowel voor het gesprek mét Israël als het gesprek óver Israël. We moeten ons als kerk zeker verdiepen in Israël, met name in de geschiedenis en in de geloofstraditie, maar dan wel in de vorm van een echte dialoog.

Een tweede punt is dat met Israël toch vaak, al is het maar impliciet, de staat Israël wordt bedoeld. Dat komt misschien ook omdat vooral de staat Israël prominent aanwezig is in de media - en vaak niet zo positief. Daarbij zijn er sinds de

Tweede Wereldoorlog nog maar zo weinig Joden in Nederland dat de meesten van ons Joden en jodendom niet meer kennen uit het dagelijks leven. Het werkt toch anders wanneer je Israël ook associeert met je buurman of je collega.”

„Het is vaak verwarrend dat het woord Israël zoveel verschillende betekenissen kan hebben; gaat het om het land, om de staat, het volk of de geloofsgemeenschap? In de gesprekken moeten we dat heel duidelijk onderscheiden.”

Wat is het probleem wanneer er aan de staat gedacht wordt als het over Israël gaat?

„Met de staat Israël moeten we ons helemaal niet bemoeien als christelijke geloofsgemeenschap. Die positie hebben we niet en het lijkt me zelfs arrogant als je als geloofsgemeenschap denkt te moeten kunnen zeggen hoe een staat zich zou moeten gedragen. Natuurlijk mag je als Nederlander best wat vinden van wat er in de staat Israël gebeurt, zoals je ook zo je mening kunt hebben over andere kwesties in de wereld. En als je kritisch bent is dat ook niet direct antisemitisme - dat woord heeft betrekking op afkomst en godsdienst. Maar het is echt wat anders wanneer je als mondige burger iets vindt over de wereldpolitiek, dan wanneer je als gelovige christen het gesprek aangaat met de geloofsgemeenschap Israël.”

„Het kan trouwens ook als confronterend ervaren worden door Nederlandse Joden wanneer ze aangesproken worden op wat er in Israël gebeurt. De solidariteit met Israël is over het algemeen groot onder hen, en kritiek op de staat wordt daardoor soms persoonlijk opgevat. Het is ook raar en ongepast om joodse Nederlanders verantwoordelijk te stellen voor wat er zoal in Israël gebeurt omdat dat onder de vlag van het zou jodendom gebeuren; dat is niet zo. Dat de staat Israël zich als Joodse staat presenteert, is niet per se religieus bedoeld. Dat heeft er meer mee te maken dat de staat zich wil profileren als vrijplaats, als plaats waar Joden terecht kunnen die nergens ter wereld veilig bleken te zijn - één plek waar zij in de meerderheid zijn en waar zij zelf de dienst kunnen uitmaken. De meerderheid van de Joodse inwoners in Israël is trouwens niet religieus. Maar ook die hebben graag een plek waar ze veilig zijn en zichzelf kunnen zijn.”

Over welk Israël moet het dan gaan in de kerk?

„Als kerk moeten we ons vooral verhouden tot het volk Israël en tot de geloofsgemeenschap Israël. Met het volk omdat dat collectief geleden heeft onder het antisemitisme dat ook nogal eens uit naam van het christendom plaatsvond. Ook als kerk hebben we daarom de plicht ervoor te waken dat het volk Israël daar verder van gevrijwaard wordt. Maar als het gaat om het geloofsgesprek, dan krijgen we te maken met de geloofsgemeenschap.”

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn er nog maar zo weinig Joden in Nederland, dat de meesten van ons Joden en jodendom niet meer kennen vanuit het dagelijks leven. Foto: Charles Roffey

„Ik hecht eraan om onderscheid te maken tussen volk en geloofsgemeenschap. Binnen het jodendom is zeker een sterke etnische component - de Bijbel zelf spreekt ook over een volk dat gekozen is - maar binnen dat volk is voor verschillende wegen gekozen en de Bijbel spreekt ook over afvalligen. Niet alle Joden zullen dit onderscheid leuk vinden, het kan zelfs pijnlijk gevonden worden, maar die scherpte wil ik er eigenlijk toch wel inhouden. Het etnische aspect alléén vind ik onvolgende. Binnen het jodendom zelf is het trouwens ook zo dat mensen die niet als Jood geboren zijn, wel kunnen toetreden tot de geloofsgemeenschap.”

Waarmee zouden we volgens u Israëlzondag echt zinvol kunnen maken?

„Iedere zondag lezen we uit wat wij het Oude Testament noemen. Iedere zondag zingen we de psalmen van Israël en bidden we het Onzevader - dat ook een joods gebed is. Jezus was een Jood die in de joodse traditie stond. Als het goed is, is de verbondenheid er altijd en wordt er altijd aandacht besteed aan Israël; het christendom is diep verworteld in die traditie. Maar omdat we het niet benoemen, denken we dat het van onszelf is en zo ervaren wij dat ook. Er past ons een zekere bescheidenheid. Als we echt iets van Jezus willen begrijpen, moeten we het een en ander van de joodse traditie weten. We zijn schatplichtig aan de joodse traditie. Dat zijn dingen die benadrukt zouden kunnen worden

Als we echt iets van Jezus willen begrijpen, moeten we het een en ander van de joodse traditie weten

op Israëlzondag. Laten we ons ook ervan bewust worden dat er nog een boel te leren valt en dat kan in gesprek met de joodse geloofsgemeenschap.”

„Dit jaar is Israëlzondag inhoudelijk sterk verbonden met Grote Verzoening, het feest dat komende zaterdag gevierd wordt in de synagoge, de dag vóór Israëlzondag. Het kerkelijke thema 'Verzoening met God en mensen' haakt daar direct bij aan, want dat is de kern van Grote Verzoening. Ik denk dat het heel goed is dat we dan ook stilstaan bij onze eigen schuld. Er is verschrikkelijk veel misgegaan in de verhouding tussen kerk en synagoge. Niet alleen heeft de kerk harde oordelen uitgesproken over het jodendom, maar ze is ook tekortgeschoten in het bieden van steun en bescherming als het nodig was. We zijn niet in gesprek gegaan, maar hebben joden eenzijdig benaderd met het doel ze te bekeren - er wa-

ren kruistochten, pogroms, de Holocaust. We zijn tekortgeschoten als kerk, en daarbij past verzoening. Ons kerkelijk verleden is precies de achtergrond trouwens van de argwaan van Joden ten aanzien van de kerk en waarom dialoog soms zo moeilijk is.”

Denkt u dat Israëlzondag er ook aan kan bijdragen dat we als christenen met zo heel verschillende meningen over dit onderwerp weer echt in gesprek raken? „Ik denk wel dat dat zo kan werken. Wanneer we er samen bij stilstaan dat Jezus een Jood is. Wanneer we samen gaan kijken naar alles wat we aan de joodse traditie te danken hebben. Het liefste zou ik willen dat dat in gesprek met joden zelf gebeurt, maar dat is vaak lastig. Hoewel je natuurlijk ook door het lezen van joodse auteurs kennis kunt nemen van joodse ideeën over hoe de Bijbel gelezen moet worden bijvoorbeeld, of over het gebed.”

„Komende zondag is het zeker goed om stil te staan bij de psalm die dan centraal staat, namelijk Psalm 25: 1-10. In vers 4 staat: 'Maak mij, Heer, met uw wegen vertrouwd, leer mij uw paden te gaan'. Voortdurende studie van de Schrift kan ons die wegen leren. Het jodendom neemt dat vaak serieuzer dan wij dat in de kerk doen. Over twee weken wordt in de synagoge het feest van de Vreugde van de Wet gevierd - Simchat Thora - waarbij een nieuwe cyclus van Thoralezingen start. Misschien iets om een voorbeeld aan te nemen?”

Dineke Houtman

Derde termijn hoogleraar Judaïca

Prof. dr. Dineke Houtman (1956) was aan de Protestantse Theologische Universiteit werkzaam als universitair docent Semitische Talen en Rabbinica. Eerst in Kampen, later in Amsterdam. Daarnaast werd ze in 2007 bijzonder hoogleraar Judaïca met bijzondere aandacht voor joods-christelijke relaties. In december vorig jaar nam ze

afscheid van de PThU. In maart kon de leerstoel die uitgaat van de Stichting tot Bevordering van Wetenschappelijk Onderwijs in de Judaïstiek (www.stichtingwojudaïstiek.nl) echter opnieuw ingesteld worden. Met terugwerkende kracht is Houtman per 1 januari herbenoemd op die plek voor een derde periode van vijf jaar.

